

Csunderlik Péter

MIÉRT BETEG?

Szekfű Gyula és Végh Antal hanyatlástörténeti párhuzamai

„– Elromlott most minden! – csak ennyit mond.
– Most egyszeriben?
– Nem most egyszeriben, de hogy ilyen rossz
sose volt, az biztos.”¹

„Ezt a könyvet meg kellett írnom. Ez a könyv személyes élményem” – Szekfű Gyula írta ezt a *Három nemzedék* előszavában.² Egyfelől valami imperatívusz jelen tanulmány szerzőjénél is megvan a publikációs jegyzék bővítésében tárgyiasulva (miként a szellem objektívalódik a szellemtörténészek szerint), mert már vár a kaliforniai jachtunk. Másfelől pedig vagy másfél évtizede személyes élmény a szerző számára a Nemzeti Sport publicisztikáinak olvasgatása. Ezek ritkán elgondolkodásra, olykor homlokráncolásra, de legtöbbször csöndes nyögésre késztetik az embert. Különösen ha a magyar futball hanyatlásáról és ennek okairól olvashatunk fél-, egyflekkes állásfoglalásokat részben kvalifikált, részben ránézésre szétszolizott³ újságíróktól, akik egyedül könyöklős profilképeikben tudnak felnőni ostorozó példaképükhöz, Ady Endréhez. Hiába: „A magyar, az egy futballokos nemzet” – nyilatkozta Orbán Viktor.⁴

„Nekünk jól áll a futball” – ezt a szellemtörténeti nemzetkarakterológiákat megidéző toposzt is a labdarúgás-rajongásáról közismert miniszterelnök jelentette ki. Ezen állítás ellenére mégis legalább az elmúlt húsz-huszonöt évben úgy nézünk ki futballsikerileg, mint az óvodás kisfiú, aki fordítva húzta föl a nadrágot, de úgy, hogy kilátszik a féknyom. Miért?

A hipotézisem az volt, hogy a magyar sportújságírók, fociírók mintegy *gesunkenes Kulturgut*ként képezik le és ismétlik el Szekfű Gyula, Mályusz Elemér vagy Németh László hanyatláskonceptióit „nemzedékről nemzedékre”. Eközben asszimilálják azokat a magyar futball világához, de a lényegen nem változtatva harsogják ugyanazokat a toposzokat. Például: az idegenek beáramlása (a magyar bajnokságban az idegenlégiósok), akik elnyomják a magyar tehetségeket (a fiatalok nem kapnak szerepet), szenvedély helyett anyagiasodás (eltűntek a grundok, azok helyén plázák épültek), az anyagiasodás következtében pedig törvénytörő a növekvő züllés, korrupció (bundabotrányok).

¹ VÉGH Antal: *Miért beteg a magyar futball?*, magánkiadás, Budapest, 1983³, 37.

² SZEKFŰ Gyula: *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*, Élet, Budapest, 1920, 4.

³ Hogy a szoláriumozással kapcsolatos értelmiségi sztereotípiával megidézsem az antik invektívák „ami kívül, az belül” magyarázó toposzát (lásd ADAMIK Tamás: *Megjegyzések az invektívához*, Antik tanulmányok 1977, 182–191), hiszen a bőr mesterséges barnítása, elsötétítése nyilván csak a belső sötétségnek a kivetülése lehet.

⁴ Orbán: *A magyar egy futballokos nemzet*, origo.hu 2010. szeptember 3., www.origo.hu/sport/magyarfoci/20100903-orban-viktor.html.

„Mint mindenütt, Magyarországon is a grundok adták a labdarúgás utánpótlásának óriási tömegét. Innen szinte kész futballisták kerültek a csapatokhoz. Ez – ismerjük az okokat – megszűnt.”⁵ Továbbá még a Debrecen győzelmi sorozata és a Videoton bajnoki címe előtt⁶ minden Nemzeti Sportot olvasónak ismerős lehetett a „Budapest mint futballvizfej” magyarázó séma,⁷ Németh László *Kisebbségben* című esszéje⁸ Budapest-fejezetének sportfordítása, ami szerint azért rossz a magyar futball, mert túl sok a pesti csapat. Ezek elnyomják a vidéki csapatokat, elszívják a vidéki tehetségeket,⁹ aztán elrontják, tönkreteszik őket (a népiségtörténet nyelvjátékában a vidéki alatt a magyar népit értve, a pesti alatt pedig németet és zsidót). „Viszik, ragadják magukhoz a fiatalokat, aztán azok sokszor fejbe verve, szédülten, ájultan hullanak vissza – vagy eltűnnek a semmiben. [...] A vidékiek felkerülve Pestre – hányszor vallanak kudarcot, egyik-másik nagy csapatot úgy emlegetnek szerte, hogy játékosmetető.”¹⁰ Emiatt – és ez a megoldási javaslat a Nemzeti Sport újságíróinál természetesen nem, csak a sportfórumok anonim hozzászólásaiban bukkant fel, de kihagyhatatlannak véltem – valaminő arányosítás jegyében a fővárosi klubok korlátozását, mintegy *numerus clausus*-át kéne bevezetni a magyar bajnokságban.¹¹ Hiszen: „Keresztény lap zsidóval nem mérkőzhetik. Minél kevesebb egy-egy szerkesztőségben a keresztény tag, annál korlátlanabban uralkodik az illető újság a közvéleményen. [...] A budapesti hírlapirodalom erkölcsisége nem egyéb, mint a budapesti kultúra függvénye” – írja Szekfű Gyula a *Három nemzedék* Budapest-fejezetében,¹² mikor felvázolja, hogyan jutottunk el a magyar Arany Jánostól a zsidó Kiss József-ig. Valahogy úgy, ahogy Puskás Ferenc-től Illés Béláig.

Tanulmányom nem *kliometrikus*¹³ kíván lenni, nem statisztikákat hoz a játszott meccsenként rúgott gólokról, lefutott kilométerekről, hogy ezek tekintetében összevesse az „olcsó” (legtöbbször balkáni, esetleg ma már fekete-afrikai) idegenlégiósokat és a pályára lépő magyar fiatalok teljesítményét. Ezzel és esetleg még számos más fizikai felmérés eredményével persze meg lehetne vizsgálni, valóban azért esett-e a magyar bajnokság – és ezzel szoros korrelációban az egész magyar futball – színvonala (hiszen a sportszakmai [hipo]tézis szerint a jó NB1 húzza magával az alsóbb osztályokat), mert az alulfinanszírozott magyar futballcsapatoknál az „olcsóságuk” miatt pályára lépő idegenek gyengébb

⁵ VÉGH: *I. m.*, 58.

⁶ Előttük vidéki csapatként csak a Nagyvárad AC nyert bajnoki címet 1943/44-ben, a Győr a hatvanas évek elején egyszer, majd kétszer a Verebes-korszakban és – félig-meddig vidékiként – Csank János Váca 1995-ben.

⁷ Erre Bolgár Dániel hívta föl a figyelmemet.

⁸ NÉMETH László: *Kisebbségben*, Tanu-Könyvtár, Budapest, 1939.

⁹ Leginkább az MTK-t tematizálták, amely 2001-ben elsőként hozott létre bentlakásos futballakadémiát.

¹⁰ VÉGH: *I. m.*, 59.

¹¹ Például a szurkolószám alapján szelektálni, aminek alapján az asszimilált zsidók alapította MTK-t a legbiztosabban sújtaná a „numerus clausus” hazai meccseik alacsony nézőszáma miatt, hiszen „magyar ember nem szurkol nekik”, bár ez a kijelentés a magyar futball népiségtörténeti olvasatán belül is a radikálisabb, antiszemita felfogás sajátja. A „fővárosi klubok *numerus claususa*” – fordulatért megint csak köszönet Bolgár Dánielnek.

¹² SZEKFŰ: *I. m.*, 337, 339.

¹³ Lásd Scott M. EDDIE: *Ami „köztudott”, az igaz is? Bevezetés a kliometrikus történetírás gondolkodásmódjába*, Csokonai, Debrecen, 1996.

játékosok lennének, mint a tehetségesebb magyar fiatalok. Egyébként meggyőződésem, hogy a futballköztudatban a balkániak „olcsósága” a magyar kultúrfölény mítoszának leképeződése. Hiszen a magyarországi játékosok szerződésai legtöbbször nem nyilvánosak, így nagy általánosságban nem tudjuk, ki mennyit keres.

Az eddig felskiccelt ív *külső okokkal*, a magyar tehetségek elnyomásával magyarázza a hanyatlást. Ahogy például az idegen „Budapest” – minden negatív asszociációval, amit ez a metonímia jelöl – a múlt századfordulón is elnyomta a magyar kultúrát: a magyar értékek helyett jöttek Heltai Jenő olcsó slágerei. Ugyanezt a hanyatlási ívet fel lehetne rajzolni úgy is a táblára, hogy a *belső okokat* nyomjuk meg: a morálisakat. A magyar tehetségek nem azért szorulnak háttérbe, mert mivel még *nem kész* futballisták, az eredménykényszer miatt nem kockáztatják meg pályára küldésüket a kispadjaikat féltő edzők (pedig milyen „jól állna nekik a futball”!), hanem mert inkább kólának, kóktéloznak a Rióban, mint hogy edzésre járjanak. Vagy még inkább: a barátnőikkel plázáznak a szenvedélyes grundfoci helyett, és ott próbálnak V-nyakú pólót, jól áll-e a foci helyett. Szóval hogy a jólét elpuhítja a fiatalokat, holott már minden eddiginél jobb futópaddockon és hasizomgépeken tudnának edzeni. Értelemszerűen ezt sem tudnám cáfolni, hiszen nincsenek statisztikáim arról, hogy az elmúlt évtizedekben mennyire növekedett az utánpótláskorú magyar játékosok között az alkohol- és a kábítószer-fogyasztás.

Ehelyett mindössze két, ám a maga nemében messze kiemelkedő hanyatlástörténeti klasszikust hasonlítok össze. A két legnagyobb hatásút. Szekfű Gyula 1920-as *Három nemzedéke* az egyik, amelyen csak az utókor vitatkozik, a maga korában széles közelfogadásra talált, és lett az 1918/19-es forradalmak és Trianon után a keresztény-nemzeti Horthy-rendszer alapműve, ideológiai alapvetése. Bár persze már akkor is akadtak, akik nem értettek vele egyet: közülük többnyire Móricz Zsigmond „Hát hogy kell ezt [...] érteni?” trágárkodást elharapó recenziói felhorkanását szokás felemlgetni.¹⁴ A másik – és inkább – bemutatandó mű pedig Végh Antal író 1974-es *Miért beteg a magyar futball?*-ja, amely, ha lehet, Szekfű könyvéénél is nagyobb közönségsiker volt, utóbb több százszáz példányszám-ban adták ki. De erősen kurrens rendszerkritikus kiélézése miatt rengetegen vitatták, be is perelték, és összességében Véghnek kevésbé hozott megbecsülést a hivatalosság részéről. Mondhatni, Végh Antal inkább Illyés Gyulája vagy Németh Lászlója lett a késő Kádár-kor labdarúgóíróinak, mintsem Szekfű Gyulája. Végh könyve ugyanis módszerében jóval inkább a népi írók szociográfiájára emlékeztető riport, mintsem ideáltipikus dekadenciasztori. Legalább annyira köthető Illyés 1933-as *Pusztulásához* vagy Szabó Zoltán 1938-as *Cifra nyomorúságához*, mint Szekfű *Három nemzedékéhez*, amely viszont valóban egy autentikusan szellemtörténeti szempontú hanyatlástörténet. Szekfű Gyulának az I. világháborús vereség, a Monarchia felbomlása, a két forradalom és Trianon adta az alkalmat a vizsgálatra. Végh Antal számára az, hogy a kétszeres világbajnoki ezüstérmes, korábban mindig biztos vébé-résztvevő magyar labdarúgó-válogatott már sorozatban a második világbajnokságára nem jutott ki: mind az 1970-es, mind az 1974-es selejtezőkön elbukott.

¹⁴ Idézi PACH Zsigmond Pál: *Az ellenforradalmi történetiszemlélet kialakulása Szekfű Gyula Három nemzedékében*, Történelmi Szemle 1962/3–4., 387–425.

Ami Szekfű Gyula és Végh Antal munkájában mindenképp közös, hogy könyvüket egyaránt a „miért beteg” *patológiai kérdésre* fűzik föl, emiatt mindketten előszeretettel élnek patológiai metaforákkal. Szekfű azt írja, az 1918/1919-es forradalmak nem „okai” voltak Trianonnak, hanem maguk is csak „tünetek”, jelezve a mélyebb hanyatlást a szervezetben. Hiszen „ilyen általános feloszlásnak általános hanyatlás kell, hogy előzője lett legyen”, két forradalom csak „jelenség és következmény, mint a mérges daganat is csak jelensége és következése a vér megromlásának”.¹⁵ „Kutatásunkban tehát vissza kell mennünk azon nemzedékig, melyben először jelentkeznek e szomorú emberi sorsok. Ez pedig Széchenyi István nemzedéke, a »nagy idők, nagy emberek« korszaka, az a kor, [...] mely tehát kétségtelenül magában hordozá a későbbi betegségek csíráit” – írja bevezetőjében Szekfű.¹⁶

A történészhez hasonlóan Végh szerint is mély vizsgálat kell, nem elég a felszíni sebeket kengetni és kötözni: „A magyar labdarúgás egyik nagy betegsége az a sportágat örökösen körülengő illúzió, hogy ami ma van, az teljesen új fejlemény, mert nemrég még minden jól ment, ami van, annyira valószínűtlen, hogy rövidesen minden rendbe is jön.”¹⁷ Ugyanis: „országunkban a labdarúgás velejéig romlott” – exponálja Végh már könyve elején konklúzióját,¹⁸ hogy azt majd újra és újra ismétелgesse.

Mélyére kell ásni. Szekfű ezt időben teszi meg, míg Végh inkább társadalmi mélységében, akár egészen a legalsóbb osztályokig, a térszek megye kettes csapatáig lemenve. Ugyanakkor az időbeni távlat, a „honnán hova jutottunk” Végh Antalnál is megvan. Mindketten *nemzedékekben*, a hanyatlástörténeti jellegű munkák jellemző analitikus kategóriájában¹⁹ gondolkodnak, csak míg Szekfűnél kimondottan ez lesz a szövegszervező, a *Miért beteg a magyar futball?*-ban inkább csak implicite jelenik meg, és persze eltérő jelentéssel: mert míg a politikusoknál 20–25 év egy nemzedék, addig a focistáknál 10–15 évet jelöl.

Miként Szekfű, úgy Végh is három nemzedékig tekint vissza: az *első nemzedék* az Arany-csapat generációja, a *második nemzedék* a '66-os brazilverők, Mészöly, Farkas, Albert és Bene, a *harmadik nemzedék* pedig az 1974-es jelen „sztárjai”, Kocsis Lajos, Zámbo és a többiek – legalábbis ezt kódolja riportjába. Ahogy Szekfűnél Andrassy Gyula, Deák Ferenc, Kemény Zsigmond és Eötvös József, úgy Véghnél is a második nemzedék az, amely még

¹⁵ SZEKFŰ: I. m., 9.

¹⁶ *Uo.*, 14.

¹⁷ VÉGH: I. m., 13.

¹⁸ *Uo.*, 10.

¹⁹ A *Három nemzedék* szekfűi hanyatlástörténetének megkomponálására egyfelől Asbóth János 1873-as hasonló című történetpolitikai eszmefuttatása (ASBÓTH János: *Három nemzedék. Széchenyi és Vörösmarty, Kossuth és Petőfi, Deák és Arany, Franklin*, Budapest, 1873), másfelől pedig Jacques Bainville 1918-as számvetése a megelőző század francia történelméről (JACQUES BAINVILLE: *Histoire de trois générations*, Fayard, Paris, 1918) hatott. Emellett Caius Sallustius Crispus, Gibbon és Spengler hatását szokás felhozni, amelyeket mindjárt értelmeznek is. Ezen előzmények mellé nem szokás hozzátenni, pedig érdemes megemlíteni, hogy az európai irodalomban a Szekfű művét megelőző két évtizedet éppen a „hanyatlás”-szüzsé köré írt dinasztikus-nemzedéki nagyregények felfutása jellemezte, vagyis ez benne volt a „korszaklemben”. A számtalan felhozható példa közül elég csak Thomas Mann *Buddenbrook-házára* gondolni, annál is inkább, mert Szekfű „a magyar Meinecke”, Meinecke hagyományos megjelölése pedig „a történetírás Thomas Mannja”.

eredményeket és értékeket tudott felmutatni: „Az utolsó nagy eresztés a Farkas–Mészöly-társaság volt, de hát ma ők is futball-aggastyánok” – írja a harmadik nemzedék idejéből visszatekintve.²⁰ Mind a *Három nemzedéket*, mind a *Miért beteg a magyar futball?*-t olvasva elmondható, hogy azok a szereplők, akik fiatalabbak, értékhiányosabbak. De miért „hanyaglik nemzedék nemzedék után”? „Mint egy kis gömböc, gurul a többiek közt Kocsis. *Ma ő a magyar labdarúgás zsenije*. Hol tíz, hol húsz percig egy-egy mérkőzésen. Persze nem mindegyiken. [...] Kocsisról éppen az a hír járja Pesten, hogy lakást vesz neki az egyesülete. Már ki is nézték a kéglit, ez tetszene Kocsisnak is, de még nem jött létre a megállapodás. A gazda egymilliót kér a lakásért...” – írja Végh a harmadik nemzedék egyik legjobbjáról, a Honvéd játékosáról, Kocsis Lajosról, a mohóságot, falánkságot megtestesítő mesefigurához, a „kis gömböcöz” hasonlítva őt.²¹

A hanyatláselméletek etalonját Caius Sallustius Crispus alkotta meg a *Catilina összeesküvésében* és a *Jugurtha háborújában*. Sallustius a római elit megnövekedett hatalmából és vagyonából eredő morális hanyatlásból vezette le a Kr. e. 1. század római köztársasági válságát.²² A legtöbbet idézett dekadenciakoncepció azonban az angol Edward Gibboné, aki már nemcsak a római köztársaság, hanem az egész római birodalom vonatkozásában vitte tökélyre Sallustius elgondolását. Gibbon az 1776–1788-ban megjelent, Hegyessy Kálmán fordításában 1868-ban magyarra átdolgozott, többkötetes *A római birodalom hanyatlásának és bukásának története* című művében is leginkább morális, belső okokkal magyarázta a világbirodalom hanyatlását, olyanokkal, mint a *luxus*, az *enerváltság* és a *korruptió*, s ehhez vette hozzá külső indokként a pacifizmust hirdető kereszténység eszméjét.²³ „A jólét megérlelte a bomlás folyamatát, a mind kiterjedtebb hódítások hatására a hanyatlást előidéző okok megsokasodtak, és amint az idő, illetve a véletlen kikezdte a birodalom mesterséges támasztékait, a hatalmas építmény önnön súlya alatt omlott össze.”²⁴

A hanyatláselméletek már-már *sine qua non*ja az a tézis, mely szerint az anyagi emelkedés és elkényelmesedés erkölcsi hanyatlással jár, de Szekfű ezt nem szerepelteti a hanyatlás konkrét okaként. A szellemtörténeti magyarázatú magyar konzervatív alapvetésben a „magyar talajra” mindenfajta reflexió nélkül átültetett és az itteni talajon „mérges hajtásokat” hozó *külső eszme*, a liberalizmus volt a bukás fő oka (ennek helyi értéke megfeleltethető Gibbon kereszténységének). Ez az eszme szinergikus hatásba lépett a *belső okokkal*, a negatív magyar jellemtulajdonságokkal, mint például a „hiúság”, az „acsarkodás”, a „szalmaláng-lelkesedés”. Ezeket a tulajdonságokat Széchenyi észrevette, és lelki-morális megújulást hirdető konzervatív reformjával próbált ezeken változtatni, de a liberális, „izgató”, demagóg és népszerű Kossuthtal szemben alulmaradt. Innentől Kossuth pályájára állt az ország, amelynek harsány politikai elitje két kérdést bolygatott állandóan, épp azt a kettőt, amit legkevésbé kellett volna: a közjogit és a nemzetiségit. Az állagörző társadalmi reformok viszont elmaradtak.

²⁰ VÉGH: *I. m.*, 59.

²¹ *Uo.*, 27 (az én kiemelésem).

²² Ernst BREISACH: *Historiográfia*, Osiris, Budapest, 2004, 62–64.

²³ Lásd *Uo.*, 223–224.

²⁴ Idézi Breisach, *Uo.*, 224.

Végh Antal magyarázata kevésbé komplex: a *Miért beteg a magyar futball?*-ban külső ok nem szerepel, annál inkább az „anyagi emelkedés = elkényelmesedés = erkölcsi hanyatlás” egyenlet. Bár riportjában mindezt jóval komolyabban megalapozza, mint az őt követő sportírók.²⁵ Vagyis ilyen értelemben mi is konstatálhatunk egy nemzedéki színvonalcsökkenést, ha összevetjük az első nemzedékhez tartozó Véghet, a másodikhoz tartozó, kevésbé szociológusabb, inkább spekulatívabb szerzőket, mint például a kilencvenes évek Sport Plusz Foci stábjának íróit – leginkább Bocskák Miklóst –, és végül a harmadik nemzedék (vagyis napjaink) részben kvalifikált, részben szétszolitott sportújságíróit – hogy visszaaltaljak a bevezetőmre.

Végh Antal nem tudja nem észrevenni, hogy „A magyar labdarúgás hanyatlása egy olyan társadalomban következett be, amelyben a tömegek összehasonlíthatatlanul jobban élnek, mint Magyarország történelmében bármikor”.²⁶ A következőképp ír arról, hogy a magyar futballisták mind anyagi, mind egzisztenciális luxusa erkölcsi és ezáltal teljesítménybeli zülléshez vezet: „Ha egy átlagos állampolgár kocsijával ittasan vezet, fizet, és elveszti egy időre a jogosítványát. Ha egy ismert futballista teszi ezt – sajnos elképzelhető, hogy csak megcsóválja a fejét a rendőr. [...] Még mindig nem a privilégiumok anyagi oldalát nézve elmondhatjuk, nálunk minden futballista szinte az élet minden területén kiváltságokat élvez. [...] A jogtalan, érdemtelen előny azoknak is árt, akik kapják. A magyar labdarúgás rendbehozatalának első lépése mindennemű érdemtelen privilégium azonnali megszüntetése kellene, hogy legyen!”²⁷ Ennek a folyamatnak a szimbólumát Végh a telefonban pillantja meg, amibe az erkölcsi hanyatlás sűrűsödik: a magyar futballt sokak szerint ez a civilizációs vívmány, ez technikai eszköz, ez az „egyetlenegy valami tette tönkre”. „Egy telefon ide, egy telefon oda, és máris teljesül a vágy.”²⁸

Elméletében Véghet egy Lengyelországban dolgozó magyar edző is megerősíti, aki arra reflektál, hogy Magyarországgal ellentétben Lengyelország kijutott az 1974-es világbajnokságra (és ott harmadik lett, a bronzmeccsen legyőzve Brazíliát). A lengyel válogatott sikerének oka az, állítja, hogy „amikor ők elindulnak az öltözőből a pályára, bennük történik valami. A mi játékosainkban nem történik semmi. Ez a szó nekik, Lengyelország, jelent valamit. Az is, hogy Krakó, meg Varsó, vagy éppen Chorzów. A mi játékosainknak nem jut eszébe semmiről semmi! Voltak focistáink,

²⁵ Bocskák Miklós például a *Miért haldoklik a magyar futball?* című könyvében (szerzői kiadás, Budapest, 2001) rá is tromfolt Végh művére, egy társszerzős munkájában (BOCSÁK Miklós – IMRE Mátyás: *Megélhető foci, avagy mennyit keresnek a magyar labdarúgók?*, szerzői kiadás, Budapest, 2003) a fizetésemelés már kizárólagos magyarzóelvé lép elő a labdarúgók pályájának megtörését illetően. A *Megélhető foci* világában ha egy játékos jelentős fizetésemelést kap, akkor jóllakik, elveszti ambícióját, továbbá fél, hogy ha lesérül, elveszti a szerződését, ezért fizetésemelést követően a pályán már szinte mindig csak biztonsági megoldásokat választ. A Sport Plusz Fociban például már 1995-ben temették az akkoriban valóban formahanyatlással küzdő Illés Bélát, miután a Kispest-Honvéd-től a lebetegtetett információk szerint magyar bajnoki rekordnak számító 10-12 millió forintnyi aláíráspénzért igazolt az MTK-hoz: „Illésnek vége.” Az, hogy utána még háromszor lett magyar gólkirály, nyilván csak azzal magyarázható, hogy mások is fizetésemelést kaptak, és a magyar bajnokság színvonala vele együtt züllött (BOCSÁK-IMRE: *I. m.*, 113-128).

²⁶ VÉGH: *I. m.*, 21.

²⁷ *Uo.*, 14-15.

²⁸ *Uo.*, 15.

akiknek legalább az, hogy nylonharisnya meg orkánkabát, az még valamit jelentett. A jelenkoriaknak már nem számít ez sem.”²⁹ Vagyis a magyar futball 1974-re a teljes értékvesztés állapotába került, már se az eszmék (például Magyarország, a magyar nemzet), se a fogyasztási cikkek (például nylonharisnya) nem jelentik azt az életszínvonal-emelkedés okozta inflálódás miatt, mint régen. Minden inflálódott, rögzíti Végh Antal, és mintha csak Sallustius Crispust olvasnánk. Ráadásul 1974 jelenében minden jel arra mutat, hogy a következő futballistanemzedék csak még rosszabb lesz: „Ma a játékosborzókön többnyire követelőző gyerekek jelennek meg, igénybejelentésekkel, hűsítő italra vagy pénzre várva, útiköltség-térítésre számítva, de ha nem kapnak semmit, az se baj, van zsebpénzük, sőt szinte örülnek, ha nem kellenek.”³⁰ És ha a fiatal játékosok bekerülnek egy klubba, a következő történik, mivel az egyre kevesebb futballozni akaró tehetségért egyre intenzívebb verseny folyik: „Magyarországon az ifjúsági játékosok zömét elrontják, mielőtt megtanulnának futballozni. Az ígéretések, a csábítások annyira aláássák az ifjúsági labdarúgók morálját, hogy ezek a gyerekek felnőtt csapatba szinte máris úberelik az öreg, kipróbált rókák szisztémáit.”³¹

Végh Antal személyesen tapasztalja meg a *kiüresedést*, mikor helyszíni riportra megy a tatai edzőtáborba, ahol négy fővárosi csapat, a Ferencváros, a Vasas, az Újpest és a Honvéd edzéseit tekinti meg: mindenki fásultan, egykedvűen, gépiesen, egyszóval *enerváltan* végzi a dolgát, nyújt, kocog, kapura rúg. Amit lát, az a forma uralma a tartalom fölött (a Szekfüre ható Oswald Spengler ciklikus hanyatláselméletében ez a civilizáció és a kultúra összevetésében fogalmazódik meg³²). Semmi lendület, semmi izzadság. „Egyetlen izzadt homlok, arc – sehol.”³³ Még szerencse, hogy legalább alkohol sincs, állapítja meg ezt Végh az *erkölcsi züllés* kontextusában: „A tatai edzőtáborban nincs szeszes ital. Aki ide piát hoz be, úgy jár, mint az a bányász, amelyik gyufát visz le az aknába.”³⁴

Izzadság nincs a tatai edzőtáborban, de szemét annál inkább: a rendetlenségben a *Magyar Parlag* képei kerülnek elő. Ráadásul: „Sehol olyan rendetlenség, trehányóság, öszszevisszaság, mint egyik-másik edző szobájában. Ledobálva a szennyes ruha, narancshéj, csokoládépapír a földön.”³⁵ És a szemetelés nemcsak a tárgyi, hanem a szellemi környezetre is érvényes. Miután a Ferencváros, az Újpest és a Honvéd edzőit is sikertelenül próbálja meginterjúvolni, az író konstatálja: „Három élvonalbeli magyar labdarúgócsapat edzője közül egy sincs, aki meg tudná különböztetni a kijelentő módot a felszólító módtól. [...] Ez a nyelvi primitívség, a szellemi erő hiánya aligha emeli az edzői tekintélyt, még ha zseniális trükkökre is meg tudja tanítani egyik-másik emberét. Vajon

²⁹ *Uo.*, 21.

³⁰ *Uo.*, 69.

³¹ *Uo.*

³² Oswald SPENGLER: *A nyugat alkonya = Történetelmélet*, I., szerk. Gyurgyák János – Kisantal Tamás, Osiris, Budapest, 2006, 614–657.

³³ VÉGH: *I. m.*, 27.

³⁴ *Uo.*, 27–28.

³⁵ *Uo.*, 35.

emberi klímát tud-e maga körül teremteni az olyan edző, akinek a műveltsége aligha éri el az átlagost? S szuggesztivitásra képes-e?”³⁶

Miként Szekfű a Széchenyit időtlenített ideállá emelő *Három nemzedékben* és különösen a konzervatív reformot sürgető 1922-es *A magyar bortermelő lelki alkatában*, Végh is arra a következtetéshez jut, hogy a műveltség emelése nélkül nem lehet megreformálni a magyar labdarúgást. Egyedül a lelki-morális megújulás segíthet: „Mert úgy tűnik, a magyar labdarúgás kátyúba ragadt szekerét nem egy ilyen írás, de bivalyfogatok sem bírnák megmozdítani. Itt aztán biztos kudarc ér minden jó szándékot; a magyar labdarúgás egy olyan csendesen kérődző, békésen legelésző jószág; amelyiknek – legyen bármilyen kegyetlen is a bögöly csípése – a szeme se rebben!”³⁷

„Itt aztán biztos kudarc ér minden jó szándékot” – nyugtázza Szekfű és Végh lényegében egyaránt e mondatot. Ez annak *A száműzött Rákóczi* meghurcolása után fogalmazódott szekfűi önidentifikáló tételnek³⁸ a lefordítása, miszerint a helyes, realista politika Magyarországon, ahol az éretlen közvéleményt felelőtlen demagógok heccelik, szükségképpen bukásra van ítélve.

A három műveletlen, autokrata edzővel szemben a negyedik, a Vasas edzője, Baróti Lajos az, aki jóval idősebb, az edzők egy előző nemzedékéhez tartozó, és ezért a hanyatlástörténetek logikájából adódóan az erkölcsösebb és műveltebb múlt megszemélyesítője. Baróti a *Miért beteg a magyar futball?* egyetlen megkérdőjelezhetetlenül pozitív alakja. Természetesen megviselt: „Baróti keze fején ráncos, megszikkadt a bőr. A szeme alatt vastag, mély, szürkésbarna karikák. Az arca barázdált, akár egy öreg, fáradt, megroggyant parasztember keserves arca széltől, időtől cserzetten.”³⁹ Baróti a testet öltött Magyar Erény, az, aki Széchenyi a *Három nemzedékben*. „Baróti kivételével a magyar edzők nem őszinte emberek.” Márpedig az őszintétlenség maga a hiteltelenség: az értékválság alapja, ami oda züllesztette a magyar futballt, ahova. „Profizmus vagy amatőrizmus? Profik vagyunk vagy amatőrök? Sokkal fontosabb kérdés is van ennél: hazudnak nekünk a meccs előtt, és mi is hazudunk a pályán!” – írja Végh Antal az államszocialista sportélet bújtatott profizmusára reflektálva.⁴⁰ Puskás Ferenc Magyarországon hivatalosan soha nem kapott pénzt a labdarúgásért, hanem őrnagy volt a magyar honvédségben, és a Honvédelmi Minisztériumtól kapta a fizetését. A magyar labdarúgó-válogatott azért érhetett el még a hanyatlás időszakában is olimpiai sikereket, arany- és ezüstérmeket, mert a magyar futballisták bújtatott profiként indulhattak az amatőrök sportversenyén.⁴¹

A magyar futball hazug és züllött világról tudósító *Miért beteg a magyar futball?*-ban tehát Baróti Lajos tölti be Széchenyi helyét. Ő az, aki próbálja művelni, „magához emelni” labdarúgóit. Kevés sikerrel: „Nem tudtuk, nem tudjuk kezelni a futballistáinkat. Pedig annyiszor, annyiféleképpen próbálkoztak már ezzel. Az egyik edző elhatározta, hogy

³⁶ *Uo.*, 36.

³⁷ *Uo.*, 9.

³⁸ Lásd GLATZ Ferenc: *Történetiró és politika. Szekfű, Steier, Thim és Miskolczy nemzetről és államról*, Akadémiai, Budapest, 1980, 206–208.

³⁹ VÉGH: *I. m.*, 37.

⁴⁰ *Uo.*, 69.

⁴¹ Az olimpiákon ugyanis (elvben) egészen 1988-ig csak amatőrök vehettek részt.

művelt embereket farag csapatának játékosaiából. De hol kezdje? [...] Azt viszont hivatalos forrásból tudom, hogy az MTK legénysége Görögországban járva nem volt hajlandó megnézni az Akropoliszt, mondván: még egy zsilétpengét sem vettünk, mit érdekelnek minket azok a kövek, van itt kő meg rom mindenfelé elég, láthatunk útközben is!” – írja Végh,⁴² és elmeséli a nevezetes anekdotát is, miszerint a Vasas játékosai állítólag hogyan törték szét brahiból a Nizzában Picassótól ajándékba kapott kerámiákat, mert nem tudták, ki az a Picasso.

Felmerül a kérdés: ha Baróti Széchenyi, ki a *Miért beteg a magyar futball?* Kossuthja? Albert Flórián. „Milyen kár, hogy őbenne a nagy labdarúgó-tehetséghez nem társult más emberi adottság is.”⁴³ A mindmáig egyetlen magyar aranylabdás, a hisztérikus, nőies idegzetű Albert volt az első, aki a válogatottbeli szerepléséért pénzt követelt, és mivel kivételes tehetség volt, ezt el is intézték neki. Ezzel hangulatkeltőként lavinát indított el. Albert volt az, aki nem volt hajlandó maga cipelni a mezét, cipőjét, szóval a saját sportfelszerelését, úgyhogy azt külön hozták utána a stadionba.⁴⁴ Ehhez tegyük hozzá, hogy hagyományosan az emberi aljasság paradigmatis megnyilvánulásának tartjuk a másik fűrészt. Nos: „Magyarországon a legismertebb edzőfűrészt Albert Flórián.”⁴⁵ „Az edzőfogyasztásban az FTC-é a palma, kétszer is előfordult, hogy egy idény alatt három edzője volt a csapatnak. Ez Albert működési területe!”⁴⁶ „Összeszámolni is nehéz lett volna, hogy hosszas pályafutása alatt egymaga hány edzőt fogyasztott el a Ferencvárosban!”⁴⁷

A zseniális, ám hisztérikus és hangulatkeltő Albert, a „Császár” a könyv írásának évében vonult vissza a Ferencvárosból. De „akkor már évek óta csípőre tett kezekkel sétálgatott a pályán. Van, aki innen számítja a magyar labdarúgás végleges romlásának kezdetét. Meg hogy az felel a mostani kudarcokért, a világbajnoki 16-os döntőből való kimaradásunkért, aki először tűrte el Albert Flórián sétáit a magyar pályákon.”⁴⁸

Végh nézőpontja szerint az a gibboni luxus, enerváltság és korrupció vitte a mélyre a magyar labdarúgást, amelynek emblémája a pályára csípőre tett kézzel sétáló Albert Flórián. Ez a mentalitás vezetett oda, hogy végül a bundázások ellepték a magyar bajnokságot, és 1974-re „olyan ritka lett a tiszta meccs, mint a fehér holló”.⁴⁹

Székfű a *Három nemzedék* végén az 1918-as öszirózsás forradalom három bűnéül a hadsereg felosztatását, a határvédelem elmulasztását és a hatalom átadását a kommunistáknak hozza fel. Ezt a három vádpontot akár meg is feleltethetnénk azon sportújságírói toposzoknak, melyek ugyanebben a sorrendben a következők: az állami utánpótlásképzés rablóprivatizációval egybekötött szétzüllesztése, az idegenlégiósok beáramlása, és hogy a labdarúgás irányításában átvették a hatalmat az internacionális menedzserek.

⁴² VÉGH: *I. m.*, 56.

⁴³ *Uo.*, 55.

⁴⁴ *Uo.*

⁴⁵ *Uo.*, 76.

⁴⁶ *Uo.*, 77.

⁴⁷ *Uo.*, 55.

⁴⁸ *Uo.*

⁴⁹ *Uo.*, 41.

De mivel ezek már a kilencvenes évek sportújságírói témái, Végh Antal a *Miért beteg a magyar futball?*-ban ezekre nem utal(hatott). Ahogy arra sem, hogy a könyv megírása után a magyar válogatott a negyedik és az ötödik nemzedékkel 1978-ban, 1982-ben és 1986-ban is kijutott a világbajnokságra.

